

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון – (12×4) – 48 נקודות

חלק שני – (13×3) – 39 נקודות

חלק שלישי – (13×1) – 13 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

יש לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות שבשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: יש לכתוב תשובות קצרות ובהירות. יש לבסס את דבריכם על המקורות שלמדתם.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד. שימו לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליכם לבחור בשני נושאים.

בכל נושא שבחרתם ענו על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 1 – 3.

1. א. הרב הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

(1) "בני אדם משתיקים את הקול, גוערים בו, מבקשים 'להשתחרר' ממנו".

איזה "קול" בני האדם מנסים להשתיק?

(2) מה בני האדם עושים כדי להשתיק את ה"קול" הזה?

(7 נקודות)

ב. מהר"ל, תפארת ישראל

המהר"ל כתב בנוגע לשמות "אדם" ו"בהמה": "כל אחד יִזְרֶה שמו עליו".

הסבירו כיצד השם "אדם" והשם "בהמה" מלמדים על מהותו של כל אחד מהם. (5 נקודות)

2. א. הרב שמשון רפאל הירש, פירוש לספר בראשית

(1) על פי רש"ר הירש, מהי "אמונת החטא הקדמון" על פי הדת הנוצרית?

(2) מהי דעתו של רש"ר הירש על אמונה זו? כתבו הוכחה אחת שהוא מביא לטענתו על אודות אמונה זו.

(6 נקודות)

ב. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

(1) "תכלית העולם וכל אשר בו הוא איש חכם וטוב".

על פי הרמב"ם, הסבירו את מעלותיו של איש "חכם" ושל איש "טוב".

(2) כל בוגרי כיתה י"ב החליטו לצאת לבילוי משותף של צליית בשר ("מנגל") על שפת הכינרת למשך כל הלילה. לשם כך

הם קנו כמות גדולה של בקבוקי בירה ושל בשר מסוגים שונים, והקפידו שהבשר יהיה כשר למהדרין.

על פי הרמב"ם, האם זהו מעשה חיובי, שלילי או ניטרלי? נמקו את תשובתכם.

(6 נקודות)

3. א. ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות

אחרי שהחטוף אוהד בן עמי שוחרר משבי ארגון הטרור חמאס, הוא אמר: "האמונה בא-לוהים, לפחות באופן אישי, החזיקה והצילה אותי. בזכות א-לוהים אני נמצא פה חזרה אחרי השבי. כנראה הייתי צריך כמה דברים לתקן. הדבר הזה רק מחזק אותי. זה המסר שלי לעם ישראל. האמונה שלנו היא מה שמאחד אותנו והיא מה שנותן לנו כוח ברגעים שבהם אנחנו הכי הכי מושפלים. הכי מרוסקים. ואנחנו כאן כדי לנצח".

(אוהד בן עמי: "התחזקתי בשבי, האמונה בא-לוהים הצילה אותי", ישראל היום, 24/2/25)

במה הדברים שאמר אוהד בן עמי דומים לדבריו של ויקטור פרנקל? (5 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק י"ט

(1) על פי רמח"ל, כיצד אפשר לקרב את הגאולה?

(2) על פי רמח"ל, על מה החסיד מצטער כשעם ישראל נמצא בגלות?

(7 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 4–6.

4. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק כ"ג

(1) "שניים הם המרגילים את האדם אל הענווה".

הציגו את שני הדברים המרגילים לענווה, והסבירו את ההבדל המהותי ביניהם.

(2) "ההתבונן הוא על עניינים שונים".

הסבירו שני עניינים שיש להתבונן בהם.

(6 נקודות)

ב. הרב נתן צבי פינקל (הסבא מסלובודקה), אור הצפון

(1) על פי המדרש המובא בדברי הרב פינקל, הציגו שלוש מידות טובות שאפשר ללמוד מבעלי החיים האלה: חתול,

נמלה, יונה, תרנגול.

(2) מהי המסקנה של הרב פינקל בנוגע לטבעם של בני האדם, לאור התכונות האלה של בעלי החיים, וכיצד הוא מגיע

למסקנה זו?

(6 נקודות)

5. א. הרב שפירא (האדמו"ר מפיאסצנה), חובת התלמידים

"...שוטה ששמע את תהילת האתרוג, וחטף לאכול זרע גרעין או בוסר ממנו, ויצעק ויעולל עליו לאמור:

פרי מר וארסי".

(1) על פי האדמו"ר מפיאסצנה, מהי התגובה הנכונה על צעקתו של השוטה?

(2) הסבירו את הנמשל של משל זה.

(7 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, מידות הראי"ה; אורחות צדיקים

האם מידת הגאווה היא מידה רעה בכל מצב? הסבירו על פי הראי"ה קוק (ב"מידות הראי"ה") אן על פי הספר

"אורחות צדיקים". (5 נקודות)

6. א. הרב ברלין (הנצי"ב), העמק דבר

(1) מה היה חטאם של בני הדורות שקדמו לחורבן בית שני?

(2) תארו את התנהגות האבות שבזכותה הם נקראו "ישרים".

(7 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצווה ולב

על פי הרב בר שאול, הסבירו מה מניע אדם שמגיע למדרגה של אהבת ה' להיות מוסרי ובעל מידות טובות.

(5 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 7–9.

7. א. הרב ברקוביץ, מאמרים על יסודות היהדות

(1) כתב הרב ברקוביץ: "בספרו של אלי ויזל ('הלילה') ילד מוצא להורג בתלייה ומישהו שואל: 'היכן אלוקים?'".

על פי הרב ברקוביץ, האם השאלה "היכן אלוקים" היא שאלה שמותר לשאול? נמקו את תשובתכם.

(2) הרב ברקוביץ כתב על אדם מאמין שמתמודד עם זוועות השואה: "אין הוא מנסה לזכות במבט חטוף אל 'יד ה' "

כדי להבין איזו משמעות עשויה להיות להשמדת יהודי אירופה בתוכנית האלוקית. להבין פירושו להצדיק, לקבל".

על פי הרב ברקוביץ, מה צריכה להיות המטרה של אדם מאמין ששואל על השגחת ה' בשואה?

(7 נקודות)

ב. רמב"ם, מורה נבוכים

בדיון בין בני משפחה בנוגע למלחמת שמחת תורה תשפ"ד ("חרבות ברזל") אמר יהודה: "האסון התרחש מפני שלא

היינו מוכנים מבחינה צבאית", ונטע אמרה: "האסון התרחש בגלל החמאס".

האם הרמב"ם היה עשוי להסכים עם דברי יהודה ועם דברי נטע? בססו את תשובתכם על דבריו ב"מורה נבוכים".

(5 נקודות)

8. א. הרב שאול ישראלי, פרקים במחשבת ישראל

(1) "הכפירה... היא בעומקו של דבר, לא רק כפירה בא-לוהים, אלא גם כפירה בצלם הא-לוהים אשר באדם".

על פי הרב ישראלי, הסבירו כיצד השקפתו של ניטשה והשקפתו של מרקס מבטאות כפירה בצלם האלוקים שבאדם.

הביאו את הוכחתו בנוגע לאחת מן ההשקפות האלה.

(2) הרב ישראלי טוען כי גם אם רוב בני האדם כופרים, אין לומר "הרוב צודק".

מדוע לדעתו אין ללכת אחר הרוב בנוגע לאמונה וכפירה?

(5 נקודות)

ב. רס"ג, אמונות ודעות

רס"ג מפרט כמה סיבות לכפירה, ומבסס את הסיבות האלה על פסוקים שונים.

לפניכם שלושה פסוקים. כתבו מה הן הסיבות לכפירה שבאות לידי ביטוי בשניים מן הפסוקים שלפניכם.

1. "אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הַשְׁחִיתוּ הַתַּעֲיִבוּ עָלֵיָהּ" (תהלים י"ד, א').

2. "רָשָׁע כְּגִבֵּה אָפוּ בַל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזֻמּוֹתָיו" (תהלים י, ד').

3. "דַּבְּרִי נִרְגָן כְּמַתְּלֵה־מִים וְהֵם יִרְדּוּ חֲדָרֵי בְטָן" (משלי י"ח, ח').

(7 נקודות)

9. א. הרב יוסף דב סולובייצ'יק, על התשובה

- (1) כתב הרמב"ם: "מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה'... ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו, כלומר: אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים" (משנה תורה, הלכות תשובה, פרק ב, הלכה ד).
- על פי הרב סולובייצ'יק, איזה סוג של תשובה הרמב"ם מתאר בדברים אלה, ואיזה סוג של תשובה אינו מתואר בהם?
- (2) אמר ריש לקיש: "גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות" (תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף פו, ע"ב).
- לדעת הרב סולובייצ'יק, על ידי איזו תשובה זדונות נעשות כזכויות? הסבירו את תשובתכם.
- (5 נקודות)

ב. הרב זווין, לתורה ולמועדים

העתיקו למחברתכם את הטבלה שלפניכם, ושבצו בה את המושגים והפסוקים שברשימה. (7 נקודות)

דרך האור	דרך האש	
		פסוק המבטא מלחמה ברוע
		של מי הגישה החינוכית הזאת?
		מה עשו החשמונאים?
		הדלקת נרות חנוכה
		מצווה נוספת

- נר שבת
- מלחמה ביוונים
- בית הלל
- בית שמאי
- המערכה שעל המזבח
- מוסיף והולך
- פוחת והולך
- טיהור המקדש
- "קומה ה' ויפצו איביה וינסו משנאיה מפניה".
- "ובערת הרע מקרבך".

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 10–12.

10. א. מהר"ל, נצח ישראל

- (1) על פי המהר"ל, "הגלות היא שינוי ויציאה מן הסדר...". בהמשך דבריו הוא כותב על שני דברים נוספים שאינם על פי הטבע והסדר הרצוי. כתבו מה הם שני הדברים האלה.
- (2) על פי המהר"ל, הסבירו כיצד "הגלות בעצמה היא ראייה והוכחה ברורה על הגאולה". (6 נקודות)

ב. הרב עזיאל, הגיוני עזיאל

- יש הגדרות שונות למונח "לאום". אפשר להגדיר לאום על פי השלטון, השפה, התרבות, אורח החיים, השקפת העולם, הגזע או המולדת.
- (1) על פי הרב עזיאל, מה מגדיר את הלאום היהודי, ומה מגדיר לאומים אחרים?
 - (2) כיצד הגדרה זו של הרב עזיאל עשויה להשפיע על יכולת ההישרדות של העם היהודי? (6 נקודות)

11. א. רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי

- (1) בנוגע לאיזו טענה אמר החבר למלך כוזר "מצאת מקום חרפתי"?
- (2) איזו תכונה רעה חרפה זו מבטאת? (5 נקודות)

ב. הרב ישראל מאיר הכהן ("החפץ חיים"), ציפית לישועה

- "שני סוגי האנשים... יקרבו את הגאולה... ומוכן הדבר, כי טוב יותר לאדם להיות מהטובים ולא מהרעים".
מי הם שני סוגי האנשים, וכיצד כל סוג עשוי לקרב את הגאולה? (7 נקודות)

12. הרב סולובייצ'יק, "קול דודי דופק", איש האמונה

- א. "האל המסתתר בשפירר חביון הופיע פתאום והתחיל לדפוק בפתח אוהלה של הרעיה... לכל הפחות יכולים אנו למנות שש דפיקות".
בנוגע לדפיקה התאולוגית כתב הרב סולובייצ'יק: "ייתכן כי זוהי הדפיקה החזקה ביותר", ובנוגע לדפיקה האומרת כי "דם יהודי אינו הפקר" כתב: "היא אולי החשובה ביותר".
בחרו באחת מהן, והסבירו מדוע הגדיר אותה כך הרב סולובייצ'יק. (5 נקודות)
- ב. בחרו בשתיים מארבע הדפיקות האחרות, והסבירו אותן. (7 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)**13. א. רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי; רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן תנינא**

(1) גם ריה"ל וגם רבי נחמן סבורים שלכתחילה יש לעבוד את ה' בתמימות. עם זאת, כל אחד מהם מתיר לאנשים

מסוימים את החקירה בעניין האמונה. למי כל אחד מהם מתיר את החקירה?

(2) מדוע כל אחד מהם מתיר את החקירה לאנשים מסוימים?

(8 נקודות)

ב. רבנו בחיי, חובות הלבבות

רבנו בחיי מוכיח מן השכל, מן התורה (הכתוב) ומדברי חז"ל (הקבלה) שגם את חובות הלבבות חייבים אנו מן התורה.

כתבו שתיים מן ההוכחות שלו. (5 נקודות)

14. א. האדמו"ר הרב שלום בער שניאורסון מליובאוויטש, ספר המאמרים

"התהוות העולמות מאור אין-סוף אינו כמו כלי הנעשה על ידי האומן...".

(1) מהו ההבדל בין התהוות העולמות לבין התהוותו של כלי?

(2) ממה נובע הבדל זה?

(6 נקודות)

ב. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק

על פי הרמב"ם, הציגו שלושה הבדלים בין נבואת משה רבנו לבין נבואת שאר הנביאים. ($4\frac{1}{2}$ נקודות)

ג. החזון איש, אמונה וביטחון

על פי החזון איש, מהו המבחן שבוחן אם פיו וליבו של אדם שווים בנוגע לביטחון? ($2\frac{1}{2}$ נקודות)

15. א. הרב שמעון שקופ, שערי יושר

"בהשקפה ראשונה רגשי אהבת עצמו ורגשי אהבת זולתו הם כצרות [מנוגדות] זו לזו".

- (1) הסבירו משפט זה.
- (2) הביאו דוגמה משלכם הממחישה את המשפט שבפתיח.
- (3) כיצד אדם יכול להגיע למדרגה שבה רגש אהבת עצמו עוזר לו לאהוב את כל עם ישראל ואת כל העולם? (5 נקודות)

ב. רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי

לראובן קל יותר להתרכז כאשר הוא מתפלל לבדו בחדרו, ולכן הוא נמנע מלהתפלל במניין. האם ריה"ל היה עשוי להסכים עם מעשהו של ראובן? נמקו את תשובתכם. (4 נקודות)

ג. הרב יוסף חיים מבגדד, משלי הבן איש חי

"כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא" (משלי ב', ג').

- (1) מה שאל הבן את אביו בעקבות מה שלמד על פסוק זה?
- (2) מה השיב האב על שאלת הבן? (4 נקודות)

16. א. רמח"ל, מסילת ישרים

- (1) על פי רמח"ל, איזו תועלת אדם עשוי להפיק מלימוד חוזר של הספר "מסילת ישרים"? הסבירו את תשובתכם.
- (2) "מעטים יהיו... אשר יקבעו עיון ולימוד על ענייני שלמות העבודה...". מדוע רק מעטים לומדים את העניינים האלה? הציגו סיבה אחת לכך. (6½ נקודות)

ב. הראי"ה קוק, אורות

הראי"ה קוק כתב על "שאיפה להקים ציבור אנושי גדול אשר 'ישמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט'".

- (1) לדברי הראי"ה, מה נדרש כדי לממש שאיפה זו, ומדוע דבר זה דרוש?
- (2) לדעתכם, האם עם ישראל מממש שאיפה זו כיום? נמקו את דעתכם. (6½ נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליכם לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרתם עליכם לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרתם בנושא זה, ענו על אחת מן השאלות 17–18.

17. א. הראי"ה קוק, אורות הקודש

"סופר ומשורר בטבע, מוכרח הוא להוציא את כישרונו מן הכוח אל הפועל, אף על פי שמצד מצבו ומקורו הוא מוכרח לעסוק תדיר בעניינים אחרים".

הסבירו מה הם שני "ההכרחים", ומה גורם לכל אחד מהם. (6½ נקודות)

ב. הראי"ה קוק, הקדמה לשיר השירים

(1) כיצד מבינים "הגמדים... בעלי עיניים טרוטות" את רבי עקיבא, וכיצד מבינים אותו "טהורי לב"?

(2) יש הטוענים כי בדבריו על "הגמדים" הראי"ה רומז על סופרי ההשכלה ומשורריה. הסבירו טענה זו. (6½ נקודות)

18. הראי"ה קוק, אגרות הראי"ה

א. באיגרת קנ"ח שבה מובא "משל הבובה", הראי"ה כותב:

"אות חיים זה איננו רק אות ריק מכל תוכן ממשי, כי אם יש בו גם כן פרי ותועלת".

מהו האות, ועל מה הוא מעיד? (6½ נקודות)

ב. תארו את שתי התועלות של "המקצוע החשוב הזה" ל"משפחות רבות" ול"בני ציון היקרים" (לכל קבוצה – תועלת אחת).

(6½ נקודות)

הנושא: החיים והמוות

אם בחרתם בנושא זה, ענו על אחת מן השאלות 19–20.

19. רמח"ל, דרך ה'

- א.** על פי רמח"ל, ציינו את שלוש הפעולות של הנשמה כלפי הגוף. הסבירו שתיים מהן. ($6\frac{1}{2}$ נקודות)
- ב.** על פי רמח"ל, מה היה היחס בין הגוף לבין הנשמה לפני החטא, ומה היחס ביניהם לאחר החטא? ($6\frac{1}{2}$ נקודות)

20. ריה"ל, ספר הכוזרי

- א.** על פי ריה"ל, כיצד האדם מגיע לחיי נעימות בעולם הבא על פי "מה שאומרים אנשי דתות ידועות"? (5 נקודות)
- ב.** קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלה שאחריו.
- בספר "האסירה מטהראן" מובא סיפורה של נערה נוצרייה, שנידונה למוות, והובטחה לה חנינה בתנאי שתתאסלם ותתחתן עם הסוהר שלה. כך היא תיארה את הדברים:
- "הוא ביקש ממני לומר משפט פשוט מאין כמותו: 'אין א-לוהים מבלעדי אללה ומוחמד הוא שליח אללה', ובתגובה קרא הקהל שלוש פעמים 'אללה אכבר'. וזהו, כבר לא הייתי נוצרייה... חיכיתי לחרון אפו של א-לוהים. רציתי שברק... יכה בי".
- (מרינה נעמת, האסירה מטהראן, דביר, תש"ע, עמוד 192)
- הביקורת שבדברי האסירה מטהרן עולה בקנה אחד עם ביקורתו של ריה"ל. הסבירו ביקורת זו. (8 נקודות)

בהצלחה!